

Kroniek

- juni 2017
- jaargang 25 - nummer 64
- losse nummers € 5,50

Tijdschrift Historische Vereniging Zuidoost-Drenthe

*Het eerste flatgebouw in het centrum van Emmen
100 Jaar geleden*

Het verhaal van de meidagen 1940

25 Jaar Historische Vereniging Zuidoost-Drenthe

<i>Piet Naber</i>	Redactioneel	1
Artikelen		
<i>Jans Rabbers</i>	Het eerste flatgebouw in het centrum van Emmen	2
<i>Piet Naber</i>	100 Jaar geleden	6
<i>Henk Slik/</i>		
<i>Sis Hoek-Beugeling</i>	Het verhaal van de meidagen 1940	15
Bestuur		
<i>Henk Jeurink</i>	25 Jaar Historische Vereniging Zuidoost-Drenthe	25
<i>Henk Jeurink/Peter Kraan</i>	Verenigingsnieuws	28

M.A. Bulte, Agaatdreef 30, 7827 AE Emmen, 0591-630030.

P. Naber, redactiesecretariaat, Sierduif 32, 7827 NJ Emmen, 0591-633942.

Gelieve kopij te zenden aan:

p/a P. Naber, redactiesecretariaat, Sierduif 32, 7827 NJ Emmen: p.a.naber@home.nl.

P.M. Kraan, voorzitter, De Hietbrink 46, 7824 XT Emmen, 0591-685530,
P.Kraan@emmen.nl.

H. Jeurink, secretaris, Laan van het Kwekebos 229, 7823 KE Emmen,
0591-626728, henk.jeurink@ziggo.nl.

A.H.J. Reuvekamp, penningmeester, Achter de Smidse 1, 7812 AR Emmen,
0591-633858, ton.reuvekamp@home.nl

M. Nicolai, public relations, Houtweg 180, 7823 PK Emmen, 06-25555188.

G.M. Leveling-Kortstee, Meerstraat 18, 7815 XG Emmen, 0591-647466.

Lid worden van de Historische Vereniging Zuidoost-Drenthe?

Het lidmaatschap bedraagt € 18,00 en voor huisgenoten € 5,00 extra.

Geef uw naam, adres, postcode en woonplaats en telefoonnummer per post of per e-mail op bij: H. Jeurink, secretaris, Laan van het Kwekebos 229, 7823 KE Emmen, 0591-626728, henk.jeurink@ziggo.nl

ISSN-nummer *Kroniek*: 1878-7894

Redactioneel

In de vorige *Kroniek* is al aandacht besteed aan het 25-jarig bestaan van onze vereniging en wat de plannen voor dit jubileumjaar zijn. Het motto daarbij is *Het Wonder Emmen* en dat heeft betrekking op de enorme groei, die de gemeente Emmen na de oorlog meemaakte. Lezingen en excursies (niet die van afgelopen mei) zullen daar geregeld op zijn afgestemd. Zo is het de bedoeling dat er in dit kader op 1, 8 en 15 juli architectuurwandelingen in respectievelijk de wijken Emmermeer, Emmerhout en Angelslo worden gehouden. Op de bladzijden 25 t/m 27 in deze *Kroniek* kunt u daar meer over lezen.

Zo waren er op 8 april twee lezingen in het Historisch Café: Wimjoost Licht, landschapsarchitect en in dienst geweest van de gemeente Emmen, vertelde over de naoorlogse ontwikkeling en de andere lezing was van Jans Rabbers, ook architect. Hij vertelde over zijn vroegere werk bij architectenbureau Oosterman en hoe hij betrokken was bij de bouw van de zogenaamde *Torenflat* op de hoek Hoofdstraat-Noorderstraat. Die flat luidde min of meer de grote verandering van het centrum in (het was het eerste gebouw met een echte lift in het centrum en dus in het begin in trek bij vooral de jeugd) en daarom leek het mij een goed idee om deze lezing over te nemen in deze *Kroniek*.

In de vorige *Kroniek* stond een verhaal van een gebeurtenis in augustus 1944, waarin de toen dertienjarige Henk Slik een rol speelde. Dezelfde Henk Slik is in het bezit van een soort dagboek, bijgehouden door zijn vader Jaap Slik in de meidagen van 1940. Hij heeft het doorgegeven aan Sis Hoek-Beugeling en die heeft het overgeschreven om het in deze *Kroniek* te kunnen plaatsen. De stijl is heel bijzonder, bijna telegramstijl en niet altijd goed te begrijpen, maar Sis heeft er niets aan veranderd.

In de rubriek *100 Jaar geleden* bent u gewend aan korte stukjes uit de *Emmer Courant* van 1917. In de afgelopen maand mei was het 100 jaar geleden dat grote veenbranden woedden in Valthermond en het noordelijke veengebied van de gemeente Emmen: het Weedingerveen, Emmer-Erfscheidenveen en Emmer-Compascuum. De *Emmer Courant* stond daar wekenlang vol van en daarom is deze keer de hele rubriek gewijd aan deze *Ramp in de Venen*. De afgelopen tijd is er in de kranten opnieuw aandacht aan besteed en er is een door Jacco Pranger geschreven boek over verschenen. Omdat de nadruk daarbij vooral ligt op Valthermond (begrijpelijk, want daar vielen zeventien slachtoffers) heb ik geprobeerd iets meer de nadruk te leggen op de branden in de gemeente Emmen.

Tot slot wijs ik u op de mededelingen en activiteiten vanuit het bestuur. Veel leesplezier. En we kunnen altijd kopij gebruiken, zeker vanuit de 'buitendorpen'.

Het eerste flatgebouw in het centrum van Emmen

Toen ik in 1959 na het behalen van mijn HTS-diploma Bouwkunde op zoek ging naar werk op een architectenbureau in Emmen, kende ik uit mijn ULO-Allee tijdperk met directeur 'Aole Sam', echte naam G.J. van der Veen, nog een drietal architectenbureaus namelijk Gebr. Blauw, Nicolai en Van der Horst - Oosterman. Ik koos voor de laatste, omdat de bouwwerken van de (toen nog jonge) Oosterman mij wel aanspraken.

Hoe ging het solliciteren destijds? Nou heel gewoon, je belde op voor een afspraak om te overleggen of je eventueel als bouwkundig tekenaar op het bureau kon komen werken.

Dit overleg verliep voorspoedig en ik kon per 1 juli beginnen. Een bijzondere kantoorregel voor die tijd was: hier wordt op zaterdagmorgen niet gewerkt. Voor die tijd heel uitzonderlijk, want normaal werd er zaterdag tot ongeveer 12.00 uur gewerkt.

Mijn eerste werkplek was in de woning van de fam. Oosterman aan de Wilhelminastraat, ongeveer halverwege tussen de Baander en de nieuwbouw ter plaatse van voorheen winkel Boels. Andere panden die daar toen stonden waren onder andere de zaak van bakker Wittink en Musifoon. Jaren geleden is

alles gesloopt en is het een parkeerplaats geworden. De tekenkamer bevond zich in het voorhuis (de vroegere nette kamer). Hier stonden wij met drie tekenaars achter een groot tekenbord (100x150 cm) met daarboven vooruitstekend het kontragewicht van de tekenmachine. Voeg daarbij voor ieder een uitlegtafel voor tekeningen en de kamer was goed gevuld.

Van der Horst had een klein kamertje voor de administratie, het schrijven van bestekken etc. en Al (eigenlijk Albertus) Oosterman stond met zijn tekenbord gewoon in de huiskamer.

Er was bij de woning een nette voordeur, maar iedereen kwam achterom binnen, door de garage, bijkeuken, keuken en de gang. De familie Oosterman waren gastvrije mensen. Al en Jol hadden drie kinderen, Tineke, Heleen en Axson, die regelmatig de tekenkamer in- en uitliepen. En als Jol (Indisch van geboorte) weer eens heerlijk Indisch had gekookt, dan kwamen de dames met een bordje om het lekkers te proeven. Waar heb je dat tegenwoordig nog!

Er kwamen veel opdrachten binnen en er moest ruimte komen voor nieuwe tekenaars. Op zekere

*Vroegere woning en tevens kantoor van
het architectenbureau Van der Horst-
Oosterman aan de Wilhelminastraat.
(Collectie Piet Naber)*

*De voormalige 17de/18de-eeuwse boerderij/herberg, later café Prins. Het café is in 1959 gesloopt om plaats te maken voor de 'Torenflat'.
(Collectie Jan Hulsegge)*

dag vroeg Oosterman mij of ik niet samen met een collega wilde verhuizen naar de directieket bij de bouw van het eerste hoge flatgebouw aan de Noorderstraat te Emmen om daar aan dat project te tekenen. Op het kantoor werd dit bouwwerk steevast de flat naast Homan genoemd.

Toen wij verhuisden naar de Noorderstraat was de sloop van café Prins al in volle gang en met de graafwerkzaamheden voor de kelder (bergingen-techniek) onder het gebouw was ook al een begin gemaakt.

Maar op een bepaalde plaats kwamen met de uitgegraven grond ook verscheidene kleine veldkeien naar boven. In het begin werd hier weinig aandacht aan besteed, tot het moment dat men er achter kwam, dat deze keien een rond pad vormden, dat spiraalvormig naar beneden afliep. Hier was duidelijk iets meer aan de hand, dan een serie losse veldkeien bij elkaar. De graafmachine maakte plaats voor de schop en het geheel werd handmatig uitgegraven. De spiraal werd steeds kleiner en eindigde op een ronde uitgeholde boomstam van ongeveer 100 cm. doorsnede. Deze werd ook keurig uitgegraven en eenmaal uit de put gehesen viel deze op het maaiveld in twee helften uiteen.

Vroeger was de boomstam in tweeën gesplitst, uitgehold en weer aan elkaar gezet.

Als ik mij goed herinner is ook prof. Van Giffen (destijds een bekend onderzoeker) nog ter plaatse geweest voor onderzoek. De functie van het geheel was snel duidelijk. Uit deze put werd vroeger het drinkwater gehaald.

De opdrachtgever voor de bouw van deze flat was Levensverzekering Mij Utrecht. Later is deze maatschappij overgenomen door AMEV.

Als hoofdaannemer trad op Bouwbedrijf Rossing, destijds gevestigd aan de Schimmerweg te Emmen. De werkplaats en opslagruimten van dit bedrijf zijn in april-mei jl. gesloopt en afgevoerd. De directie van het bedrijf werd gevormd door drie broers: Henderik, Riex en Ep Rossing. Ieder had zijn eigen taak; de bouw van de flat was in handen van Henderik.

De flat bestond uit een kelder, een onderbouw, waarin winkels kwamen (Super De Boer, Diks schoenen, WABO radio-televisie) en hier bovenop zes lagen met woningen. Verder in de richting Noorderstraat aansluitend en verspringend kwam een aantal winkels met bovenwoning. Een hoger bouwwerk werd destijds niet toegestaan, omdat er een regel was die inhield, dat de torenspits van de Grote Kerk op de Markt het hoogste punt moest blijven. Deze regel is, gezien de vele hoge gebouwen in het centrum en een nieuwe woontoren van 65.00 m in voorbereiding, aardig achterhaald ! Nu stond er in het bestek, dat de aannemer 'des 's morgens en des 's middags' koffie of thee diende te verstrekken aan de personen, die werkzaam waren

*De bouw van de 'Utrecht-flat' of (in de volksmond) 'Torenflat' is in volle gang.
(Collectie Jan Hulsegge)*

*De bouw
van de
'Utrechtflat'
of (in de
volksmond)
'Torenflat'
is in volle
gang.
(Collectie
Jan
Hulsegge)*

in de directieket. Nu, dacht Henderik Rossing, moet ik voor twee heren speciaal een koffiejuf-frouw in dienst nemen. Mooi niet! De heren gaan maar koffie of thee drinken bij Lammert Homan, want daar heb ik een regeling mee getroffen. En zo gingen mijn collega en ondergetekende twee keer per dag naar Cafe Homan. 's Morgens als wij daar om ongeveer 10.00 uur binnenstapten was de stamtafel reeds bezet. Aan het hoofd zat Lammert Homan, sigaar in het mond en de overigen waren middenstanders. De krant werd gelezen, koffie gedronken en het laatste nieuws werd uitgewisseld en daarna ging ieder weer zijn weg. Maar een uitspraak van Lammert Homan (lachend) die mij is bijgebleven, is de volgende: "Deze twee heren zijn de enigsten die aan de bouw van deze flat wat verdienen."

De tekeningen, die wij maakten op calqueerpapier, werden afgedrukt bij boekhandel Jan de Braij aan de Hoofdstraat. De lichtdrukmaschine achter de winkel gebruikte ammonia als basisvloeistof. Als je destijds een beetje verkouden was en je rook even boven de opslagtank, dan was alles gelijk weer los! Hier kon geen dokter tegenop.

De bouw van de flat was destijds ook bijzonder. Alle werkzaamheden gebeurden ter plekke. Rossing had voor dit werk speciaal een torenkraan aangeschaft, welke op rails heen en weer kon

rijden, de eerste torenkraan in Emmen. De betonberekeningen en tekeningen werden verzorgd door Ir. Hoogwater. Ik heb in mijn leven heel wat tekeningen etc. onder ogen gehad. Maar zo mooi als deze man kon tekenen en letters met de hand kon zetten, heb ik zelden gezien. Alsof het gedrukt stond. Alle wapening werden ter plaatse gevlochten door ijzervlechter Roelof Bisschop en zijn mannen. Maar ja, als de wapening op de vloer of in de kist zat, dan moest er beton komen. Tegenwoordig bel je de betoncentrale en bestel je een hoeveelheid m³ beton. Dat ging toen wel even anders. Alle beton werd ter plaatse gedraaid. Hiervoor was een grote betonmolen aangeschaft en op een stelling van opgestapelde spoorbiels geplaatst. Door middel van een hefbak werden achtereenvolgens zand, grind en cement, die op het terrein lagen opgeslagen, in de gewenste verhouding in de betonmolen gestort, gemengd en werd water toegevoegd. Daarna kwam de torenkraan met de betontrechter eronder, deze werd gevuld met beton, omhoog gehesen en ter plekke gestort, aangetrild met de trilnaald en vlak afgewerkt. Dit klinkt logisch en eenvoudig. Maar als je een vloer van honderden vierkante meters moet storten op deze manier, dan betekent het met veel mankracht, 's morgens vroeg beginnen, om tegen de avond klaar te zijn. En naarmate de flat hoger werd, duurde het langer voor alle beton gestort was.

*De flat is klaar en torent hoog boven de omringende panden uit.
(Collectie Jan Hulsegge)*

Doordat de wand van de betonmolen nat was, bleef op den duur het cement aan de wand kleven. Voor een goede mengverhouding moest deze cement wel in het mengproces. En zo kon het gebeuren, dat de bouwvakkers 's morgens al vroeg met grote hamers op de betonmolen sloegen, om het cement los te krijgen. Omwonenden werden vroeg wakker gemaakt. "O, Rossing is weer aan het beton storten," zeiden ze dan. Maar nooit een woord van kritiek van de omwonenden. Moet je anno 2017 maar eens om komen ...!

Het was toen zo dat de Rossings gewoon meewerkten op de bouwplaats. Maar als er een bouwvergadering was en de opdrachtgever uit Utrecht kwam over, dan ging Henderik een kwartiertje voor tijd op de fiets naar huis, kleepte zich om en kwam als meneer, keurig in het pak met stropdas voor ter vergadering. Een kwartier na afloop van de vergadering was hij alweer aan het werk, omgekleed en wel.

De installaties werden verzorgd door de EVM (De heer Buhrman) te Emmen. 's Morgens verscheen er een VW pick-up op het werk met stalen buizen op het dak en radiatoren in de bak. De monteurs, die uitstapten waren Herman de Groot en Henk Hulsegge. Dit was het begin van de carrière van beide heren. Herman was later de man achter eerst Buitendijk en De Groot en naderhand De Groot Installatiegroep. Het bedrijf wordt nu geleid door een van zijn zonen en alle dochters. Henk had later een bedrijf met sanitair en badkamers.

Bij de bouwwerken hielpen de Rossings elkaar waar nodig. Zo kon het gebeuren dat Ep, die met de bouw van de woning voor de gezusters Hadders aan de Min. Kanstraat bezig was, op het werk kwam met de vraag of Henderik nog wat wapening had liggen. Hij had vijf staven rond 10 mm nodig. Die waren op voorraad. Ep knoopte ze met een draad aan elkaar, bond ze vast aan de bagagedrager van zijn fiets en fietste met de wapeningsstaven slepend over de straat achter zich aan richting Min. Kanstraat. Maar o jee ... Daar kwam agent Bakker

en een collega op de fiets hem tegemoet.

"Rossing stop, waar ben je mee bezig? Dat kan zo maar niet."

"Sorry Bakker, maar ik heb nu geen tijd, ik moet morgen beton storten. Kom daarna maar even langs," en Ep fietste vrolijk verder, Bakker verbouwereerd achterlatend.

Tot slot

Ik heb nog altijd hele goede herinneringen aan de fam. Oosterman en heb prettig met Al samengewerkt.

Al Oosterman is in 1969 bij een auto-ongeluk op de Houtweg om het leven gekomen. Precies tegenover het door hemzelf ontworpen monument aan het begin van de wijk Emmerhout. Het monument stelt het wegenplan van de wijk Emmerhout voor.

*Het monument aan het begin van Emmerhout is ontworpen door architect Oosterman.
(Collectie Piet Naber)*

100 jaar geleden

Deze aflevering van '100 jaar geleden' ziet er iets anders uit dan de vorige keren. Nu eens niet allemaal korte berichtjes uit de *Emmer Courant* van het tweede kwartaal van 1917, maar deze keer is deze rubriek helemaal gewijd aan de grote veenbrand van mei 1917. Uit de uitgebreide berichtgeving in de *Emmer Courant* van die dagen, meestal onder de kop 'De ramp in de Venen', volgt hier een gedeelte. Men moet wel bedenken dat de *Emmer Courant* in die tijd alleen op woensdag en zaterdag uitkwam.

De ramp in de venen

Onder de kop 'Groote Veenbranden' maakte de *Emmer Courant* van woensdag 23 mei 1917 voor de eerste keer melding van de grote veenbrand (eigenlijk veenbranden), die vooral Val-

thermond, maar ook het noordelijke deel van de gemeente Emmen teisterde. De dag ervoor hadden de krant al berichten bereikt van geweldige branden in het Emmer-, Weerdinger- en Valtherveen. Vooral Valthermond bleek door een vreselijke ramp te zijn getroffen. Volgens een zegsman brak het vuur om zondagnacht om half één aan de Valtherdijk uit. De kurkdroge bodem bood alle gelegenheid tot een snelle verspreiding. Het vuur sloeg over naar het Zuider- en het Noorderdiep, alles op zijn weg verslindend: grote turfvoorraden, woningen, schepen en bruggen en zelfs mensenlevens. Zekerheid kon dan nog niet gegeven worden, maar men raamde het aantal doden toen nog op ongeveer twintig, terwijl er veel gewonden zouden zijn. Er moet

*Het vuur liet een ravage achter.
(Collectie Roelof Boelens)*

*Huisraad
wordt
op een
schip in
veiligheid
gebracht.
(Collectie
Roelof
Boelens)*

grote paniek geheerst hebben toen het vuur met grote snelheid kwam aanrollen en de bewoners in doodsangst, zonder veel te kunnen redden uit hun woningen vluchtten.

Ongeveer 70 burger- en arbeiderswoningen gingen in vlammen op en nog was men het vuur niet meester. Verschillende draaivonders brandden tot op het water af. Meer dan honderd gezinnen waren dakloos. Van alle kanten kwam hulp, maar men stond machteloos tegenover de geweldige vuurmassa, terwijl de verstikkende rook het onmogelijk maakte iets aan het redtswerk te doen.

Volgens de krant werd de schade beraamd op vele duizenden guldens, zelfs werd gesproken van een half miljoen guldens.

Behalve in Valthermond woedde het vuur ook in het Weerdingerveen in de Vledders. Ook daar zouden veel turf en enige huizen verbrand zijn. En ook in Emmer-Compascuum en Emmer-Erfscheidenveen was de brand hevig. Over een afstand van twee uur gaans woedde de brand van oost naar west. Hier verbrandden acht woningen en grote hoeveelheden turf.

Dat waren de eerste berichten in de *Emmer Courant*. Drie dagen later, in de krant van zaterdag 26 mei, was de berichtgeving veel uitgebreider en het beeld veel duidelijker. Enkele dagen daarvoor had een verslaggever van de krant de plaats des onheils bezocht. Het ergst getroffen werd het achterste gedeelte van Valthermond, waar behalve enorme materiele schade vijftien mensenlevens te betreuren waren. De verslaggever gaf het volgende beeld: *'Van Valthe komende is men, nadat men de spoorlijn is gepasseerd al*

heel spoedig op de zandweg welke over de veenweg is gelegd en al dadelijk ziet men hoe het vuur heeft huisgehouden. Tot aan het zand ziet men overal voor zich een wijde, rokende, smeulende en brandende vlakte. Alle turf welke daar onmiddellijk aan de weg stond, is veranderd in een beetje as, terwijl de natte deklaag nog smeult en brandt. Slechts een kleine 5 minuten is men den veenweg opgefietst of men ziet de eerste verbrande woning en na nog enige minuten is men midden op het terrein van de verwoesting. Zoowel langs het Noorderdiep als langs het Zuiderdiep ziet men van tal van woningen niets meer dan een paar kale muren staan.'

De verslaggever beschreef hoe hij daar mensen zag vissen naar een kast, een paar stoelen, een kachel of een ander voorwerp van hun inboedel, dat ze, toen het vuur hen overviel, in het kanaal hadden gegooid. Anderen zag men bezig stukken huisraad op te graven die ze in het veen hadden weggestopt. Overal stonden groepen dakloos geworden mannen, vrouwen en kinderen, meestal met kruiwagens of karren met daarop nog een beetje gered beddegoed en kleren. De schepen in het kanaal waren volgeladen met gehele of gedeeltelijk geredde inboedels.

Hij hoorde verhalen van mensen over de verstikkende rook, vol gloeiende stukken vuur, die door de krachtige stormwind alle kanten opgedreven werden en zo het gevaar verspreiden. Zo was men het ene moment nog ver van het vuur af en het volgende ogenblik zat men er midden in en moest er snel gevlucht worden. Er waren mensen die door vijf of zes wijken moesten zwemmen voor ze veilig waren.

De krant noemde ook de omgekomen slachtof-

*Brand in de venen van Zuidoost-Drenthe
(Collectie Gemeentearchief Emmen)*

fers: R. Klein, (vrouw van Albert Blok, ongeveer 40 jaar oud); A. Oosterloo en zijn vrouw, (een hoogbejaard echtpaar); Harm en Pieter van der Lei (4 en 6 jaar, twee kinderen van D. van der Lei. Zijn echtgenote wordt met zware brandwonden verpleegd in de coöperatieve bakkerij en Jacoba Medema (vrouw van G. van der Heide). Het ergst getroffen werd het gezin van schipper Brands uit Groningen. Van het gezin bestaande uit man, vrouw en twaalf kinderen kwamen de vader, de moeder en zes kinderen om. Vier kin-

deren waren thuis in Groningen en twee waren in militaire dienst. Brands was juist bezig een lading turf in te nemen, toen het gevaar met rasse schreden dichterbij kwam. De arbeiders die hem hielpen besloten te vluchten, nadat zij het schip nog uit de wijk hadden gesleept. Brands meende dat het nergens veiliger was dan in zijn stevig gebouwd ijzeren schip en bleef aan boord met zijn vrouw en kinderen. De lading turf raakte in brand, waardoor vluchten onmogelijk was en zo kwamen ze om het leven.¹

In Valthermond waren ongeveer 80 woningen verbrand en werden zo'n 120 gezinnen dakloos. De turf die kort van te voren voor de distributie (vanwege de oorlogstijd en brandstofschaarste) opgenomen was, bestond uit 450 stobbe baggel en 1.400 dagwerk turf. De waarde werd geschat

*Onder: bluswerkzaamheden
(Collectie Gemeentearchief Emmen)*

*Koningin
Wilhelmi-
na bezoekt
het ramp-
gebied.
Rechts van
haar bur-
gemeester
Albert
Vriend van
Odoorn.
(Collectie
Roelof
Boelens)*

op f. 45,00 per stobbe en f. 100,00 à f. 130,00 per dagwerk. In Nieuw-Weerdinge werd gelukkig weinig turf een prooi van de vlammen. Wel een woning in de Vledders. Grote hoeveelheden turf verbrandden wel in Emmer-Erfseidenveen. Gesproken werd daar van 2.000 dagwerk. Bovendien gingen daar acht woningen in vlammen op.

De brand zou in Valthermond op twee plaatsen zijn ontstaan: op plaats 71 of 72 en op plaats 86 of 87. Als oorzaak van de ramp wordt een smeulend koffievuurtje aangewezen, dat na gebruik niet goed geblust zou zijn. In Nieuw-Weerdinge zouden vonken van een baggermachine de oorzaak zijn.

Ook in de Tweede Kamer werd over de ramp gesproken en werd medeleven uitgesproken. De

Drentse kamerleden Sibinga Mulder, Smeenge en Koster bezochten op woensdag het gebied van de brand evenals de Commissaris van de Koningin in Drenthe. Op verzoek van de minister van landbouw werden militairen gezonden om met het blussen te helpen en door de burgemeester van Den Haag werden een automobielbrandsput en een stoombrandsput gestuurd (in opdracht van de minister van binnenlandse zaken).

Vrijdag 25 mei 1917 werden de getroffen gebieden bezocht door koningin Wilhelmina en haar echtgenoot Prins Hendrik met hun gevolg. Zij waren de dag ervoor al uit Den Haag vertrokken naar Meppel. De nacht werd doorgebracht in de koninklijke trein. De volgende dag werd doorgereisd naar Assen en vandaar ging het gezelschap

Het gezelschap met onder andere koningin Wilhelmina en burgemeester Albert Vriend van Odoorn loopt hier langs een locomobiel. Volgens het opschrift op de foto zou deze locomobiel de oorzaak van de brand in Valthermond zijn. (Collectie Roelof Boelens)

met een gereedstaande auto naar Valthermond. Allereerst werd een bezoek gebracht aan de woning, waar het zwaar gewonde echtpaar Van der Lei werd verpleegd. Aan het Rode Kruiscomité werden zes grote kisten overgedragen die gevuld waren met allerlei kledingstukken, beddengoed en andere benodigdheden, terwijl het comité de toezegging kreeg voor onder andere 100 stromatassen en 100 wollen dekens alsmede een flinke uitkering in geld.

Vervolgens werd het terrein van de brand bezocht. Verschillende vernielde huizen en schepen werden bekeken en de koningin sprak met tal van slachtoffers. Zonder aarzelen stapte de koningin daarbij over de smalle planken die op de plaats van de verbrande vonders over het kanaal waren gelegd. Vervolgens werd de school op plaats 58 bezocht waar verschillende dakloze gezinnen een onderdak hadden gevonden. Na de lunch reed het gezelschap naar Nieuw-Weerdin-ge en Emmer-Erfscheidenveen waar het gebied van de brand ook werd bezichtigd en vandaar ging het verder over Dordschebrug naar Emmen, waar de koningin een onderhoud had met de burgemeester in verband met de ramp. Dat onderhoud vond plaats voor de woning van de burgemeester, waar de auto waarin de koningin zat stopte. De burgemeester begaf zich naar de auto en had een kort gesprek. De koningin sprak haar leedwezen uit over de ramp, informeerde naar het blussen, waarna ze met een vriendelijk woord en een handdruk afscheid nam.

Over de brand in Emmer-Compascuum en Emmer-Erfscheidenveen schreef de krant nog dat *'deze is ontstaan op twee veenplaatsen aan de oostzijde van het Scholtenskanaal. Op de ene plaats moet al op zondagnacht vuur zijn waargenomen dat vrij hoog oplaaide. Hoe het op beide plaatsen is ontstaan is niet met zekerheid te zeggen. Er wordt gedacht aan vonken uit baggermachines. Dat soort brandjes komt vaker voor maar zijn doorgaans gemakkelijk te beteugelen.'* Maar door de grote droogte en de krachtige oostenwind groeide dit uit tot een grotere brand. Het vuur liep als het ware over het veen voort, terwijl enkele vonken die door de wind werden meegenomen voldoende waren om 100 of 200 meter verder opnieuw een brand te veroorzaken.

Doordat de ontstaansplaatsen ten opzichte van elkaar noord-zuid lagen, ontwikkelden zich twee vuren die zich naast elkaar in westelijke richting voortplantten. Van de oostzijde sloeg het vuur over naar de westzijde en verder in de richting van Emmen. Overal heerste grote verwarring en honderden, meest vrouwen en kinderen, waren bezig om zoveel mogelijk huisraad en andere zaken in veiligheid te brengen. Veel werd op schepen geborgen. Ongeveer 300 gezinnen waren uit hun woningen gevlucht. Pas tegen de avond was er enigszins een overzicht van de verwoestingen. Een achttal woningen bleek verbrand te zijn. Dat het niet meer waren is volgens de krant te danken aan het feit dat veel woningen al van steen waren opgetrokken en met cementpannen gedekt, en dat de bewoners er zelf alles aan deden om hun woningen te behouden ondanks de verstikkende rook. De hoeveelheid turf die verloren ging was aanzienlijk en de totale schade werd al beraamd op 80 tot 100.000 gulden. De woningen en de turf waren meest verzekerd, maar veel te laag. Als de brand een paar maanden later was geweest, was de schade nog groter geweest, want dit jaar stond er veel minder turf op het veld dan andere jaren om deze tijd, want in verband met de brandstofschaarste was men de hele winter al zeer druk geweest met afschepen. En de nieuwe turf was ook nog niet klaar. Duizenden gezinnen zouden van de turf en bagger die hier in één dag verloren is gegaan, een heel jaar hebben kunnen stoken.

Hoewel men de hele dag (bedoeld wordt maandag) aan het blussen was geweest, gebeurde dat ook de hele nacht erna. Tegen de dinsdagmorgen was men het vuur enigszins meester. Doordat de wind niet meer zo sterk was, kreeg de brand niet meer het dreigende karakter van maandag, maar vertoonde meer de aanblik van rokende puinhopen. Ook woensdag was er geen reden tot verdere ongerustheid. Het had de nacht ervoor flink geregend.

In de *Emmer Courant* van woensdag 30 mei 1917, het is dan anderhalve week na het ontstaan van de brand werd een veel uitgebreider verslag gedaan van het bezoek van koningin Wilhelmina en haar gevolg aan Valthermond.

Verder was er een uitgebreid verslag (gemaakt

*De automobiel-
spuit No. 4 van de
Haagse brandweer
was in het Noord-
veen opgesteld. Het
water werd uit een
pas gegraven wijk
opgepompt.
(Collectie Stichting
Historisch Brand-
weermaterieel in
Den Haag)*

op de vrijdagmiddag daarvoor) van het blussingswerk. Over het hele gebied smeulde het nog steeds. Voor het eerst werd nu melding gemaakt van de komst en het werk van de Haagse brandweer. In de nacht van donderdag op vrijdag was in Emmen de automobielbrandspuit uit Den Haag aangekomen, terwijl een stoomspuit vandaar op vrijdagmorgen met de Noordooster (de trein, red.) in Weerdinge aankwam. De bedoeling was dat beide spuiten in het Weerdingerveen aan het werk zouden gaan. Maar dat ging niet zonder problemen. De eerste brandmeester, B.O. Spoelstra, vertelde de verslaggever dat het een hele toer was de zware voertuigen over het veen op de juiste plaats te krijgen. Na veel inspanning en met behulp van de plaatselijke

bevolking lukte het uiteindelijk de beide spuiten zover te brengen dat ze het water uit de wijk konden bereiken. 's Middags gaf de automobielspuit dan ook al flink water. Het blussen van een veenbrand was voor de Haagse brandweer een vreemde zaak. Ze keken dan ook eerst raar tegen die uitgestrekte smeulende vlakte aan, maar ondanks hun vermoeiende en inspannende tocht van Den Haag naar Drenthe en over het veen gingen ze hard aan het werk. Daarbij werd de brandweer bij het verslepen en dragen van de zware slangen ook bijgestaan door de aanwezige soldaten.

De vrees dat het vuur weer zou opleven was er nog steeds, omdat er nog elke dag een krachtige wind was. Vooral in Emmer-Erfscheidenveen

*De motorspuit No. 2
van de Haagse
brandweer. Op de
foto vertrekt deze op
28 mei 1917 uit het
Weerdingerveen op
weg naar Emmer-
Compascuum.
(Collectie Stichting
Historisch Brand-
weermaterieel in
Den Haag)*

was de angst voor een ernstige ramp nog steeds groot. De verslaggever vond het dan ook onbegrijpelijk dat de *'baggermachines lustig draaien en het volk rustig aan het werk is, in plaats van met man en macht, het vernielende element, dat als een steeds dreigend gevaar voor de deur staat, te gaan bestrijden.'*

Wat de schade betrof die de brand aangericht had, kwam men tot de volgende cijfers:

In Emmer-Compascuum en Emmer-Erfscheidenveen waren 803 dagwerk turf en 216 stobbe baggerturf verbrand, alsmede acht huizen; in Valthernmond en overige plaatsen waar de brand had gewoed, waren ongeveer 750 dagwerk turf en ongeveer 300 stobbe baggerturf, bijna 100 huizen en vijf schepen verloren gegaan. Als de waarde van een dagwerk turf gemiddeld f. 100,00 is en van een stobbe baggerturf f. 40,00 dan was de schade wat turf betrof bijna f. 180.000,00. De waarde van een huis werd gemiddeld geschat op f. 1.500,00, dus aan huizen was ongeveer f. 135.000,00 verloren gegaan. Rekende men daarbij de schepen, de inboedels, de schade aan bruggen, wegen, gewassen en gereed gemaakt veld, dan kwam men tot een totale schade van drie ton.

Er werd een Centraal Comité voor hulpverlening bij rampen van algemene aard in de provincie Drenthe ingesteld, waarvan mr. J. Linthorst Homan, commissaris van de koningin, voorzitter werd en waarin verder onder andere zitting hadden C. van der Wal, burgemeester van Emmen en A. Vriend, burgemeester van Odoorn. Op 2 juni 1917 meldde de krant dat er tot dan toe een bedrag van f. 20.861,25 aan giften was binnengekomen. De koningin had een bedrag van f. 10.000,00 doen toekomen.

De brand trok ook ramptoeristen aan. Vooral in het pinksterweekend van 27 en 28 mei kwamen duizenden mensen, aangekomen met de trein of op de fiets, een kijkje nemen. Het rampgebied en de wijde rokende en smeulende vlakte maakten grote indruk. Intussen werd het bluswerk nog steeds voortgezet, maar door de felle droge wind tijdens de pinksterdagen werd met het blussen weinig vorderingen gemaakt. Wat nodig was: een flinke hoeveelheid regen, liefst dagen achtereenvolgens. Dan pas zou het vuur, dat op

veel plaatsen al meer dan een halve meter in de grond zat, geblust worden.

Op 26 mei vond in de stad Groningen de begrafenis plaats van het omgekomen echtpaar Brands en de zes kinderen. Diezelfde dag bezweek ook de 24-jarige Janneke Vos, de zwaargewonde vrouw van Derk van der Lei aan haar verwondingen, zodat het aantal slachtoffers toen zestien was.

*Het graf in Groningen van de omgekomen leden van de familie Brands
(Foto Piet Naber)*

In de krant van 30 mei 1917 verscheen ook een officiële publicatie van burgemeester Van der Wal van Emmen, waarin het verboden werd locomobielen in het veen in gebruik te stellen en te vervoeren.

Op zaterdag 2 juni 1917 werd op last van de burgemeester Van der Wal de Groningse brandweer onder leiding van de brandmeester met drie manschappen en drie handspuiten naar

*Het uitgebrande schip Jacoba Janna
(80 ton) van Eildert Brands uit Gronin-
gen in het Noorderdiep.
(Collectie Roelof Boelens)*

Valthe gestuurd om assistentie te verlenen. In verband met het vertrek van de Haagse brandweer die de dag ervoor met het blussingswerk klaar was, werd door enkele inwoners van de gemeente het idee geopperd om van deze mannen op een behoorlijke manier afscheid te nemen. Dat gebeurde met een maaltijd in hotel Postma, in het bijzijn van burgemeester en wethouders en onder andere de voorzitters van de betreffende water- en veenschappen. Van diverse kanten werden in toespraken lovende woorden gezegd. De maaltijd had volgens de krant een zeer gezellig karakter en het werd door de Haagse brandweerlieden zeer op prijs gesteld. De beide brandspuiten, waarvan de automobielspuit uitsluitend in het Noordveen gebruikt was en de motorspuit in het Weerdingerveen en in Emmer-Compascuum werden per trein weer teruggebracht naar Den Haag.

Op zaterdagmorgen keerden de spuiten en de bemanning terug in de Haagse kazerne. De commandant, Spoelstra, deelde aan *Het Vaderland* nog enkele bijzonderheden van de tocht mee: *'Het is een heel karwei geweest en als de geniesoldaten niet geholpen hadden, dan was het lang niet zo vlot gegaan. Op verzoek van de burgemeester en der brandmeester van Emmen vertrokken we de 2e pinksterdag naar Emmer-Compascuum, waar de brandmeester ons doodmoe tegemoet kwam, zeggende: "Ik kan het niet langer houden." "Nou," zei ik, "we zullen u wel een handje helpen." Op een ogenblik echter bevonden we ons in een zeer benarde toestand. Tussen de spuitgasten en de motorspuit stond eensklaps alles in lichtelaai, zodat we ons niet genoeg haasten konden, de slangen uit de vuurzee te trekken. Toen ging het om een verdedigen van eigen lijf en goed tegen de aanstormende vuurzee. In het geheel hebben we een 10 miljoen liter water verspoten en beide spuiten verbruikten 5000 liter petroleum en 1400 liter benzine*

*welke hoeveelheden o.a. uit Delft, Coevorden en Groningen moesten worden betrokken. Van slapen kwam weinig of niets al die dagen, zelfs het eten schoot er vaak bij in. Gelukkig is het gevaar 's nachts bij stilte en kou niet zo groot als overdag, met de heftig stralende zon en de verraderlijke wervelwinden, die eerst de as de lucht intrekken en dan het vuur meevoeren om er ergens anders de boel weer mee aan te steken. Toen eindelijk alle gevaar geweken was, gingen we opladen. Dekens, slangen, enz. ongetreurd de 11 man op die ene autostoomspuit. De stoomspuit werd door een zandterrein getrokken, om nieuwe brand te voorkomen. Tenslotte zetten we beide machines te Emmen op de trein en trokken er weer mee naar huis. Afzonderlijk moet ik nog noemen de heer Nauta, gemeentearchitect van Emmen, die ons veel hulp heeft geboden. We hebben prettig samengewerkt, het diner dat de oude burgemeester van Emmen ons aanbood, en waarop alles vergeten en vergeven is, heeft het enige duistere punt in het geval verhelderd.'*²

Op 4 juni vertrok ook het detachement geniesoldaten uit Bussum, dat in Weerdinge assistentie bij het blussingswerk had verleend met een extra trein terug. De dag ervoor was er nog een voetbalwedstrijd geweest tussen deze militairen en de militairen die in Valthe waren ondergebracht. De 'Weerdingers' wonnen. Onder begeleiding van muziekvereniging 'Crescendo' werd teruggemarcheerd naar café Koning. Een lat, waaraan een beugel was bevestigd, aan welke vier turven bungelden, diende als vaandel en droeg een plankje met het opschrift: *'Leve de Drentsche wichter. Weg met den veenbrand. Waar blijft onze toelage?'*

De krant van 16 juni 1917 kon melden dat in verband met het nog steeds voortdurende brandgevaar in de venen tijdelijk zeven rijksveldwachters gedetacheerd zouden worden. Die kregen

als taak erop toe te zien dat de verordening op het branden van vuur en dergelijke nageleefd werd. De krant noemt het een uitstekende maatregel.

Een week later kwam dan eindelijk de lang gewenste regen en het einde van de buitengewoon lange droogteperiode.

Bronnen

Emmer Courant, berichtgeving op 23, 26 en 30 mei en 2, 6, 9, 16, 20 en 23 juni.

Met dank aan:

Roelof Boelens, Emmen

Gemeente Archief Emmen.

Stichting Hist. Brandweermaterieel te Den Haag

Noten:

- 1) De direct bij de brand omgekomen personen waren: Roelfina Klein (36 jaar, was gehuwd met Albert Blok), het echtpaar Albert Oosterloo (67 jaar) en Janke Jans de Graaf (70 jaar), de kinderen Harm van der Lei en Pieter van der Lei (resp. 4 en 5 jaar oud), kinderen van Derk van der Lei en Janneke Vos), Jan Herder (32 jaar), Jacoba Medema (31 jaar, was gehuwd met Gerrit van der Heide).
Schipper Eildert Brands (57 jaar) en zijn vrouw Hil-

Geniesoldaten hielpen in het Weerdingerveen mee met het bluswerk.

(Collectie Gemeente Archief Emmen)

lechien Roelfzema (55 jaar) en hun kinderen Afien Brands (18 jaar), Hillechien Brands (16 jaar), Albertje Brands (14 jaar), Jacoba Brands (13 jaar), Janna Brands (13 jaar) en Eildert Brands (11 jaar).

Een aantal dagen later bezweek ook de echtgenote van Derk van der Lei, Janneke Vos (24 jaar) aan haar verwondingen.

Volgens een artikel in het Dagblad van het Noorden van 4 maart jl. blijkt er nog een slachtoffer te zijn.

Jacco Pranger, amateur-historicus uit Nieuw-Buinen, vond een artikel in het Nieuwsblad van het Noorden uit 1957, waarin de veenarbeider Lucas Dijkstra vertelde hoe hij met vrouw en baby vluchtte voor het vuur. Voor zijn pasgeboren zoontje Lucas mocht het niet baten. Die had teveel rook binnen gekregen en overleed op 29 mei, 28 dagen oud. Dat maakt het totaal op zeventien dodelijke slachtoffers.

- 2) Dit wordt in de krant niet verder verklaard. Mogelijk slaat het op de problemen bij de aankomst in Emmen. Brandmeester Spoelstra arriveerde met zijn materiaal 's avonds laat in Emmen. De burgemeester was niet thuis en zijn uit de slaap gewekte zoon gaf de Hagenars te kennen dat hij met de collega van zijn vader in het verre westen niets te maken had. Hij verwees hen naar de veldwachter in Weerdinge. Ook hier kregen ze in eerste instantie geen gehoor.

door Henk Slik
bewerking: Sis Hoek-Beugeling

Het verhaal van de meidagen 1940

*Aantekeningen van J.R. Slik -
over de meidagen 1940 in Emmen
Het uitbreken van de oorlog*

Ik, Henk Slik, in 1940 8 jaar, herinner me met angsten en beven de nacht van 9 op 10 mei. Om ongeveer 03.00 uur in de nacht werden we wakker door een donderend geweld buiten (alle bruggen werden de lucht in geblazen) en van overkomende vliegtuigen. Het hele gezin was in rep en roer en de radio werd aangezet. Duitsland was Nederland binnen gevallen. Vader Jaap Slik is direct begonnen aantekeningen bij te houden. Hij is op een kalender begonnen (die helaas verloren is gegaan) en daarna op een schrijfblok (dat bewaard is gebleven). De eerste vermeldingen op kalender 10 mei 1940 zijn zoekgeraakt. Van deze aantekeningen is een transcriptie gemaakt.

-Vervolg kalender 10 mei 1940 (vrijdag)¹

Maar de stakkers weten zelf niet, dat ze in den oorlog gaan tegen Nederland - ze menen dat het alleen tegen de Tommies gaat - bevolking hier angstig stil - berustend - maar nog niet vattend en niet wilende begrijpen - dan komen grote colonnes lichte artillerie ong. 08.00 uur al - en dat ging regelmatig door - langs de Dordsestraatweg en weg naar E.C. (Emmer Compascuum - onze Hol. militaire posten in de buurt hebben zich geheel of gedeeltelijk overgegeven - maar er zijn naar we vernamen, slechts weinig schoten gevallen.

In de loop van de dag waren er ong. 20 gewonden en 2 doden - ong. 6 uur v.m. stond burgemeester Bouma met een deel van het gemeentepersoneel voor het gemeentehuis - één D. soldaat kwam eraan - ijzige stilte - geen woord werd gesproken - D. soldaat lost schot in de lucht als een eresaluut voor kalmte en gelatenheid.

Bevolking van Emmen in de loop v/d dag meer op straat, uit de hele gemeente zelfs - er wordt gewin-

*Jaap Slik, onderwijzer aan de toenmalige School II, de huidige meester Vegterschool. Het gezin Slik woonde aan de Sterrenkamp in Emmen.
(Collectie Sis Hoek-Beugeling)*

*Mr L.J. Bouma, burgemeester van de gemeente Emmen van 1927-1943
(Uit: Ons Noorden, 1929)*

keld voor zover winkeliers kunnen verkopen en mogen verkopen - maar D. laten bevolking ongemoeid dus zegt burgemeester Bouma wij moeten bevelen van regering via het Algemeen Nederlands

Persbureau (ANP) volgen - de hele dag spanning over de gevluchte luchtwacht van Emmen - velen menen al, dat ze gevangen zijn genomen, maar ong. 6 uur komt heer Daanje mededelen dat een chauffeur van Harms uit Nrd. Barge die marechaussees moest wegbrengen naar Holland op 11/5 op de terugreis op de afsluitdijk een vrachtauto is gepasseerd waarin hij met beslistheid Hero Engelsman heeft herkend en dus zitten ze nu allen in Holland is de conclusie.

Op straat staan groepjes mensen - niemand kan er over uit, dat het zo vlug kan gaan - Niemand begrijpt waarom zo weinig tegenstand is geboden - men vraagt waarom is de brug bij sluis IV niet de lucht in gegaan en men meent dat het geen zuivere koffie is - niemand gelooft dat het zonder verraad is geschied deze plotselinge inval - zonder een woord van waarschuwing - het postkantoor wordt bezet - overigens zijn geen soldaten meer te bekennen - alles is getrokken over de niet vernielde brug over sluis IV langs het woonwagenkamp.

De bevolking heeft de D. militairen kalm en waardig ontvangen - staaltjes zijn daarvan - koffie of thee met brood werd gegeven - dan dansten de militairen en zeiden dat zij dit in lang niet hadden geproefd. - tabak, sigaren enz. werden met D. papiergeld betaald - in beslag genomen goederen enz. eveneens of met een bon. Sommige D. militairen gingen op de knieën liggen bidden (bij mensen thuis).

Zaterdag 11/05

Nieuwe troepen ('s morgens 6 uur en in de loop v/d dag) weer veel vliegtuigen overgevlogen - bevolking even kalm - gaat meer winkelen. Engelsman geeft bepalingen voor distributie van graan en aardappelen in de courant. 1e Emmer Courant verschijnt. Talloze mensen gaan vernielde bruggen en huizen bezien - Geert (*Hagenouw, schildersbedrijf aan de Wilhelminastraat*) en anderen druk met ruiten zetten - er wordt geen papiergeld

*De brug over het Oranjekanaal bij Sluis IV anno 2015
(Collectie Sis Hoek-Beugeling)*

*De Twentsche Bank aan de Wilhelminastraat
stond tegenover de huidige Rabobank
(Collectie Sis Hoek-Beugeling)*

aangenomen door zakenlui. Twentsche Bank geeft maar 3% van het tegoed af voorlopig. Omdat zo veel parachutisten op Zuid Beveland neerkomen zal wellicht Egbert N.² het leven hebben gelaten daar - Gonne we zullen je helpen hoor. God geve dat ik het mis heb en ook voor Henk K. te Lisse bid ik zelf God dat, zo hij gesneuveld is, het lijden niet te lang werd.

Zondag 12/05 (Eerste Pinksterdag)

Minder vliegtuigen over Emmen in de morgen-uren. Hier geruchten dat Winschoten postkantoor met handgranaten is genomen. In Groningerland geruchten dat Emmen plat zou liggen. D. officieren met gemeentebestuur en politie in conferentie om maatregelen te nemen - medewerking van politie op prijs gesteld - Politie moet alle wapens ophalen - vermoedelijk telefoonverkeer vrij in bezet gebied. Ds. de Kat Angelino voor matig bezette kerk. Het zingen van Bescherm o God bewaar den grond enz. worde moeilijk gezongen.

Onze kinderen³ begrijpen van alles niets, zijn erg belust wat te weten en te horen, doen honderd vragen: wie hebben de meeste soldaten?, wie zou 't winnen?, maar ze zijn toch nog onbezorgd omdat ze vertrouwen op overwinning onzerzijds. Vandaag gingen geruchten dat in Groningen 32 vliegma- chinen waren neergehaald, dat er nog gevochten werd. Groningen en Assen zouden in handen der Duitsers zijn.

In Winschoten zou 't postkantoor met handgrana- ten genomen zijn. Harm uit Ter Apel op de motor hier vertelt dat Kars P. goedgekeurd hersteld is en misschien ook meestrijdt - ze weten er natuurlijk niets vanaf en Jannie zou op 10 mei met de kleine er heen. Wat beleeft dat wicht wat.

Harm P. zit te Beesd. Volgens berichten zouden in België vandaag meer dan honderd vliegtuigen zijn neergehaald. De politie hier haalt veel materiaal, geweren, kleding enz. bij elkaar. Er werd al ge- plunderd in de loodsen. Veldwachter Bergh heeft er een eind aan gemaakt. Verwacht wordt dat dinsdag de bezetting van Emmen komt uit Coevorden - daar is ze al, vandaag gehoord dat men wel per auto tot Winschoten kan komen. Al drie dagen hebben

we nu al in angsten en vrezen geleefd, geweend, maar onze jongens hebben zeker in geen drie dagen enige slaap gehad. O Nederland wat moet er van U worden. De hele dag zitten we voor de radio, maar worden van onze jongens niets gewaar. Nu gaan we maar weer een ogenblik rusten.

Maandag 13/05 (Tweede Pinksterdag)

Weer in de morgen ong. 6 uur motorgeronk, ik sliep al vanaf 3 uur niet, gelukkig om me heen alles in rust. M'n lieve kinderen, vrouw, moeder (*de moeder van Jaap Slik, mevrouw M.C.C. Slik-Zijlma*), allen beseffen zij 't nog niet, maar ik heb gehoord gisteravond dat ze al bij Grebbelinie zijn. Neen dat doet geen goed. Koude Pinksterdagen! Om 6 uur v.m. met Henk gesprek op bed. "Wat wil vader nu liever dat wij winnen of de Duitsers," enz. Ik zeg: "M'n lieve jongen, als je later groot bent moet je maar met alle jongens afspreken overal hier en in Duitsland om nooit met elkaar te vechten." Wat moet je als vader wel zeggen tegen zo'n schat van een jongen van bijna 9 jaar - kind, kind, als je later deze letters leest overweeg ze door en door en doe je best voor de wereld, die dan nog niet hersteld zal zijn van deze ramp van 1939/40 - haat niemand, heb de wereld lief met geheel je hart en streef alleen naar rechtvaardigheid. Dat is de grond waarop de menselijke samenleving moet bouwen.

6.30 v.m. Meijering (*boer a.d. Angelsloërdijk, melkt in de made tussen Westenes en Sleen*) komt weer met de bussen van het weiland terug- ik ga ook maar wat doen. Arbeid geeft afleiding en beurt

ook de omgeving wat op. Oma Slik is ook al weer op - O lieve moeder wat begrijpt u ook bitter weinig van deze razernij, alleen omdat Uw hart zo vol is van veel edeler spul. U zult wellicht het einde niet meer meemaken en ge zult ook Uw Henk K. wel niet meer zien, maar ik hoop dat U overtuigd is, dat ook voor hem het einde goed zal zijn; de eeuwige rust op het onbekende slagveld zij ook zijn deel, wens ik met U mee en Kars en Harm zullen ook wel niet meer zijn - lieve mensen rust in vrede, wij zullen ons best doen voor de Uwen, dat ook de onzen zijn.

8 uur - Hummel uit Nw Weerdinge brengt ons de groeten van Willem uit Groningen. (*Willem is de broer van Jaap Slik, onderwijzer aan School I hij was samen met zijn vrouw Jans tijdens het uitbreken van de oorlog in Groningen*) - moeder en wij dankbaar.

Hij vertelt dat ze daar proberen zullen vandaag of morgen naar Emmen te komen. Hummel vertelt dat hij 1 jaar gevangenisstraf heeft gehad omdat hij dienst weigerde. Ik druk de man de hand omdat hij dit deed voor de hele mensheid en zeg: "Man ik

Willem Slik, de broer van Jaap, was onderwijzer aan School I. De broers stonden bekend als 'de rooie' (Willem) en de 'zwarte' (Slik), naar de kleur van hun haar. (Collectie Piet Naber)

heb respect voor je hoor." Hummel deelt ook mee dat er in Groningerland (Delfzijl en Winschoten) zo goed als niet gevochten is.

Radiobericht: D. voor de IJssel en Maas - onze vliegtuigen bombarderen oprukkende troepen - Japan ontstemd over Engelse troepen op Curaçao West Indië, omdat Holland gezegd had zichzelf te kunnen redden.

Op deze morgen vol zonneschijn zijn wij allen gedrukt en meer verslagen.

10 uur - begrafenis eerste slachtoffer hier - Klungel⁴ uit Midwolda, gesneuveld op het Haantje. Burgemeester Bouma spreekt en Ds. Binnema (*dominee van gereformeerde kerk*) - zie E. Courant 14/5.

De berichten zijn enigszins hoopgevend maar 't is benauwend, te denken dat onze jongens tegen zo'n grote overmacht moeten vechten - menigeen kan z'n tranen niet inhouden. Bruggen enz. moeten door gemeentedienst hersteld worden. Klaas en anderen om 4.30 al in de weer.

Het woonwagenkamp zal door de politie onderzocht worden omdat vermoed wordt, dat bewoners daarvan gestolen hebben.⁵

3 uur - Bekendmaking Commissaris Der Koningin (zie E.C. 14/5) legerbericht vandaag: vijand tot westelijk Gelderland, IJsselmeer, Waddenzee, Langestraat, in Rot. Zwaar bewapende troepen (niet veel) geen artillerie. Engeland meldt dat er hulp komt - Prinses Beatrix + kinderen in Londen. Er blijft druk op de bevolking.

10 uur 's avonds. W. en J. (*broer Willem Slik en zijn vrouw Jans*) terug uit Groningen. f 15,00 voor auto betaald.

Verduistering moet blijven doorgaan. Morgen zullen alle mensen weer gewoon aan 't werk moeten gaan. We gaan weer een lange nacht in d.w.z. van zorgen voor onze jongens. God sta hen bij, ook hun broedervijanden.

Dinsdag 14/05

Onze regering heeft ons land verlaten - Moerdijkbrug genomen - ook geweldige druk op de Afsluitdijk - vijand eerst even afgeslagen - kan 't natuurlijk niet houden - in Noord Brabant een geweldige wig gevormd - radio kunnen we niet meer over gewone zenders beluisteren- nu 415 en 1205 - ons land voelt zich door de Engelsen bedrogen en verlaten - 't land lijkt reddeloos - toch is niet alles

*Het woonwagenkamp
aan de Odoornerveg
in Emmen
(Collectie Sis Hoek-
Beugeling)*

hopeloos - overal wordt het de mensen soms te benauwd, maar men tracht elkaar moed in te spreken en te troosten en algemeen begint de gedachte door te breken dat het maar beter is zich over te geven voordat we voor een onmogelijke taak staan - arme jongens geeft u maar over zo - tot 12 uur vm. - vliegmachine oost - west (naar Friesland)?

Moedertje Slik heel erg verlegen - als ik nu maar eerst eens vast wist dat er geen doden waren - zegt ze maar steeds. O grote moeder, wat zijt ge nog naïef. Arme jongens, we weten dat ge bij duizenden afgeslacht bent.

6 uur nm. Proclamatie van onze koningin - moed houden is de toon. Alom worden maatregelen genomen 't gewone leven terug te krijgen - arbeid kantoren vandaag weer begonnen (morgen scholen) - er komt briefkaart aan vanuit Groningen. Bruggen worden hersteld, noodbruggen - maar bevolking toch moedeloos.

Ong. 7.30 Proclamatie van opperbevelhebber Winkelman van overgave (zie E.C.). Bevolking opgelucht wil zich soms uiten - ander deel meer verslagen en teleurgesteld omdat ze hoop op overwinning hadden - ik zeg met de duizenden anderen gelukkig - gode zij dank dat daar niet meer nutteloos bloed vergoten wordt - 't is nu grootheid van ziel ook te durven overgeven - er is reden voor Holland blij te zijn - alleen omdat verder doorvechten de algehele ondergang zou brengen. Van gereformeerde zijde hoor ik zeggen, daar zijn we nu van jongs af aan (mee) opgevoed en opgegroeid in de idee van de hechtheid van ons volk aan Oranje enz.

Mij wordt gezegd (van SDAP-zijde) dat ik egoïstisch ben, omdat ik meen dat er reden is voor grote blijdschap, maar 't is geen egoïsme als men steeds het gevoel heeft als was het een goddelijke ingeving: we gaan een andere wereld tegemoet en Engeland en Frankrijk zullen ook het loodje moeten leggen, is het dan voor een landje als Nederland niet een zelfmoord gelijk, zich tegen een overmacht

te verdedigen, als alle strijd nutteloos bloedvergieten is?

Zeker, er is moed voor nodig genade te durven vragen, maar dat is ook godsdienst; overgave in alles, aan Gods leiding, maar ook aan aardse leiding, zo men voelt dat Gods wil en achterstaat. De strenggelovige zegt immers altijd dat dit Gods wil is en als men dan ook na menselijke overwegingen tot de conclusie moet komen dat onze God is niet den God van den oorlog.

Alleen om betere verhoudingen en toestanden te scheppen en men ziet dat alles wijst in de richting van de Schepper en men ziet dat alles wijst in de richting van het nieuwe, dat iedereen een druk heeft en 't gaat uitspreken: "Alles is nu verloren, ze kunnen het niet houden," dan getuigt het van grootheid van ziel om zich over te durven geven. Ik sta op het standpunt, dat Jezus Christus nog steeds regeert en ook nu heeft gezegevierd (zie allemaal versjes voor Jannie van mij).

Woensdag 15/05

Memorandum van de Duitse regering over de overgave van het Nederlandse leger (zie E. Courant).

We gaan weer naar school, maar het werken valt niet mee en als ik begin m'n kinderen toe te spreken kan ik meteen niet meer, maar ik herstel me en kom de morgen door. O, de jeugd begrijpt zo weinig nog, maar de indrukken die deze 5 dagen heeft gemaakt zullen niet licht worden uitgewist. In mijn klas 1 vader en broeders in den oorlog - het wordt de mensen benauwder om 't hart, al is er verlichting - nu moet het Rode Kruis de balans opmaken en bericht sturen - nu zullen we pas horen wat er van onze jongens is overgebleven - en wie leeft blijft krijgsgevangen deelt Winkelman door de ANP mee. ANP nog, gelukkig! En in mijn hart is het: we worden weer geheel vrij, geen twijfel aan van niet.

Foto van de huidige meester Vegterschool aan de Bargermeerweg. Vroeger was het School II waar Jaap Slik, de schrijver van deze aantekeningen onderwijzer was. (Foto Piet Naber)

's Middags A.B.S. (*Ambachtschool*), geweest, veel verzuim - een druk op alles en allen - maar de mensen beginnen langzamerhand toch aan de arbeid te gaan - het is maar rustig afwachten in stil vertrouwen - ik ga naar van Dijk om me te laten kappen en hoor dat men alom vreest dan we een deel van Duitsland worden nu.

Ik zeg: neen of indien al dan komen we er eens boven uit. Ik gevoel mij rustiger, maar moeder Slik en mijn vrouw worden al onrustiger, omdat het verlangen te weten hoe 't nu is, hen te machtig wordt - maar zie dat kan ik hopen wachten - als ik geen uitkomst zie ben ik ook verlegen, maar nu is er alle reden blij te zijn, omdat niet alles verloren is en de brokstukken weer bij elkaar gebracht kunnen worden, al zal Nederland een zware toekomst heb-

ben - er komt werkelijk een benauwende druk op de mensen - niemand weet of hoort nog wat, alleen zijn de verhalen zo dat er vreselijk gevochten is - alsof we vooruit niet wisten dat het zo komen zou - onze jongens moeten krijgsgevangen blijven. We houden in ons land nog verduistering - Rotterdam staat nog in brand, van Amsterdam zijn 20 spuiten uitgetrokken - en in België wordt de strijd verder gestreden, want ons Brabant en Zeeland hebben zich overgeven, behalve de Engelsen, die daar ook zitten, al is 't een handje vol.

Vegter en de vrouw naar Delfzijl om eens uit te pluizen waar Klaas is heen gegaan, omdat hij daar het laatst is gezien, maar Vegter kon 't niet uitpluizen - Rolsma gaat naar Friesland om daar verder te onderzoeken - zo doet ieder wat hij kan om van achter de linie iets gewaar te worden - aan de bloeddijk⁶ moet vreselijk gevochten zijn.

We gaan vroeg naar bed met elkaar, dat geeft wellicht ook nieuwe moed, in elk geval geen bericht goed bericht; daarmee kalmeer ik de benauwde Emmense moederharten - we sturen een brief naar Bé en Catrien via Enter en Vos, die per fiets naar Beerta gaan - juffrouw Halbersma (*buurvrouw van Jaap Slik, onderwijzeres O.L.S. te Noordbarge*) kan 't thuis niet klaren en zit maar steeds bij ons. Oh Hitler, wat hebt ge ons rustige Nederland aangedaan en ook uw eigen volk, want uw jongens hebben niet geweten wat ze moesten - ze lagen hier te bidden en te schreien. O wereld van oorlogs-razernij, wanneer zal de god der liefde werkelijk regeren hier op aarde?

We verrichten veel tuinarbeid.

Donderdag 16/05

Al vroeg opgestaan - om 6.20 's morgens Joop Bergh me voor 't raam tikken en zeggen dat het al 8 uur is - ziezo met de invoering van de zomertijd ook de Duitse tijd, alzo de klokken 1.40 vooruit ge-

Kapper van Dijk aan de Hoofdstraat (Collectie Sis Hoek-Beugeling)

zet - ambtenaren gaan al naar de kantoren. Grietha angstig voor te laat tekenen der presentielijst - enz. 't Was wel voor de radio afgezegd, maar hoe kan ieder dat nu weten.

Enfin, dag dag. Ik groet u grote zon - we gaan werken. Te weinig kinderen bij school - om 11 uur pas begonnen tot 12 - dan gewoon 2-4. nu dag tot 10 uur. In school wat meer lust tot arbeid.

Gerrit Hagenauw (*zoon van schilder Geert Hagenouw*) op de fiets naar Winschoten en NieuwBeerta. Steeds nog angstig wachten op berichten van de jongens. Voor Zeeland nieuwe opperbevelhebber benoemd door H.M. de Koningin - bij gereformeerden en orthodoxen vertrouwen in de koningin verloren.

Naar Van Loo f 60,75 rente betalen van geleend geld omdat banken en giro nog niet geopend zijn - Bezetting van Emmen. Ong. 30 man wandelen heel rustig door Emmen alsof 't onze jongens zijn - Wacht bij Wielens alsof onze jongens er staan -

Vrijdag 17/05

Belgen strijden verwoed - Eng. en Fr. beginnen hem ook te knijpen - Eerste bericht v/h ANP om 8 uur : 2.C - 3 Bat - 36 RJ te Gouda - alle jongens goed gezond - wat zullen verdere berichten melden?

Er komen steeds meer verordeningen en nieuwe bepalingen - aan westelijk front wordt nog vreselijk gevochten - nog steeds maar vliegmachines over ons heen - Sporadisch komen berichten van goede welstand uit Holland door - hier in huis wordt de spanning groter - al groter - moe Slik wordt soms opstandig - heeft geen berusting door het geloof - geen wonder.

Gerrit Hagenauw keert terug van Nieuw Beerta met brieven van Bé en Catrien en Piet en Geertje W. Henk K is te Lisse. We ontvangen kaart uit Groningen en horen wat van Siddeburen - over Henk K. nog niets positiefs, wel dat in Lisse alles wel is - maar is hij ook weggetrokken? - en van Egbert N. die wellicht aan de Moerdijk streed, horen we ook niets, niets, angstige spanning - misschien zit hij nog in Zeeland.

Eerste privaatleerling komt terug (R. Meijer) - Nardus opgezegd, Berg opgezegd - wij hebben pianolessen opgezegd - het economisch verkeer herstelt zich geleidelijk - de bezetting ong. 60 man

heeft hier geen zware taak, bevolking uiterst rustig - in school gaat het voor mij moeilijk, maar bij al die jonge zorgeloze kinderen kom je toch weer aan de slag - met familie Tekens naar de Sleneweg geweest en de toestand na de strijd opgenomen - gehele woning doorzeefd en uit elkaar gehaald voor het maken van een overweg (halverwege Westenes en Noord Sleen een brug over beekbrug opgeblazen aan kant Sleen Kazematten over 't stroompje; ook wagens, kasten enz. ging er in- portret van de koningin lieten ze hangen - wat gaten in de muren - alle pannen schots en scheef en binnen niets, niets meer intact - er zouden 67 Duitsers gesneuveld zijn - van de onzen geen een - één der jongens in een kazemat heeft tot het aller uiterste geschoten en zich er toen uit laten halen.

De oorlogszazernij ... Het autoverkeer bijna geheel stil doordat geen benzine verbruikt mag worden - vandaag weinig berichten van Holland - men kan zich a/d Zwarteweg 's Gravenhage bij het Rode Kruis vervoegen om inlichtingen - maar er gaan maar weinigen heen en weer - afstand ong. 200 km.

Zaterdag 18/05

Mooi weer - wat zal deze dag weer brengen? Rouw?

Vanwege het A.N.P. worden van vele legerafdelingen mededelingen doorgegeven, dat allen in goede welstand zich daar en daar bevinden/soms behoudens enkele mutaties - Van Henk K. komt persoonlijk een briefkaart via Amoreus van een ambachts-schooljongen uit Nw Weerdinge - gelukkige ouders - ook voor meerdere andere gezinnen komen goede berichten door.

Meppen zou gebombardeerd zijn! -

Zondag 19/05

In de afgelopen nacht zeer veel vliegmachinegeronk - Duitsers? Engelsen?

We horen geen echt oorlogsnieuws meer - Er schijnt hier of daar gevochten te zijn - lucht-bombardementen en te Stadskanaal luchtgevecht. Vandaag trekken grote troepen paardevolk door Emmen terug naar het Oosten - in Emmen is inkwartiering - ons wordt meegedeeld dat we ook op de lijst staan.

Waarvoor de troepenverplaatsing (nodig in België

De kazematten bij Westenesch (Collectie Sis Hoek-Beugeling)

en Frankrijk)

Samen naar Ter Apel - sterke wind uit Noord Oosten - Henk en Jannie zijn taai - Henk voor 't eerst zo'n reis- maar dapper - nee maar! Alie en Jaap met zorgen wat ze zullen horen daar - en dan Kars P. is in 't ziekenhuis te Amsterdam.

Harm P. is goed en wel te Beesd - Egbert N. is goeden wel. Allen hebben geschreven een kaart - wat een opluchting voor ons - we eten daar - praten met ??? die N.S.B. ideeën heeft en maar steeds vraagt : ken ie dat bewezen - hij deelt mee dat ??? ook N.S.B zou zijn volgens Halberstadt - ik zeg dat hij met zijn ideeën wat voorzichtig moet zijn.

In Emmen een grote troep Duitsers ingekwartierd, ook in Westenesch, Noordbarge, Zuid barge - geeft veel drukte in 't dorp - School I ontruimd (op zondag!) door gemeente werklui - maar ergerlijk zien we ze al flirten met onze Hol. meisjes - zelfs later op de avond trekken ze 't bos in - O, arme kinderen - morgen gaan ze naar Duitsland en ben

jullie vergeten -

D. hebben geen verdriet, zingen en harmonicaspelen enz. mijnheer Hadders wandelt heel gemoedelijk met D. officier.

De Führer heeft Eupen en Malmedie weer tot D. gebied verklaard - van Egbert N. hoorden we 't doordat Harm gistermiddag naar Siddeburen was gegaan en nu juist terugkeerde even voor we weer vertrokken uit Ter Apel.

Jan V. is ook goed. Roelf Z. is 't verband met de troep kwijt geraakt en nu thuis zegt men.

Er worden in Emmen en omgeving overal paarden opgevorderd door de D. - ze worden heel goed betaald, we moeten ze hebben zeggen ze.

Maandag 20/05

Er wordt verteld dat Seyss Inquart hier Rijks Commissaris voor Hitler in Nederland wordt - V. gisteren al vertrokken, Klaas naar Wieringermeer - hij kan 't niet langer uithouden geen bericht te krijgen. 's Middags komt er bericht van Klaas thuis - moeder V. gelukkig- officieel Seyss Inquart benoemd. Vanmorgen vroeg de ingekwartierde troepen weer vertrokken door de Sterrenkamp en Dordseweg - zingend! - overal deden ze nog eerst inkopen - er trekken nog steeds vliegtuigen over Nederland en blijft spanning bij vele ouders over hun zoon en broeder - Vandaag voor 't eerst weer een Nieuwsblad van het Noorden.

Duitse soldaten trekken te paard door de Hoofdstraat (Collectie Sis Hoek-Beugeling)

Dinsdag 21/05

12 uur v.m. Vegter nog steeds niet terug - van Gonne W kaart ontvangen, gedateerd 17/5 - van Egbert nog niets gehoord. Postbode Hilbrands deelt me mee dat hij 't zo droevig vindt steeds naar ouders en familie te moeten zeggen, neen er is nog niets - er komt algemeen een vrees dat het voor ons land een beroerde tijd kan worden - in steden zegt Grietha, komt al schaarste.

Woensdag 22/05 tot en met zaterdag 25/05

Er komen steeds meer beperkende bepalingen (zie ook de couranten) - en steeds meer berichten van gesneuvelden (zie de couranten) - ook de verhalen over de verwoesting enz. in Holland komen steeds meer door.

Juf. F. de Jager (*Juffrouw Fiene de Jager, onderwijzeres School 1, klas 1*) is pas 23/5 teruggekeerd uit Amsterdam met de boot tot Kampen, dan bus tot Coevorden, verder per fiets. In 't dorp overigens alles rustig schijnbaar. Van D. geen last - er mogen geen Hol. en D. volksliederen gezongen worden - de mensen kopen al maar schoenen, maar op 24 mei is 't stop! - ook op bonnen.

Aan 't front langzame vordering der Duitsers - Fransen en Engelsen trekken terug - Nijmegen gebombardeerd op 24/5 - ook in Noord W. Duitsland bombardementen door de Engelsen?

Zaterdag 25/05 en zondag 26/05

25 mei Bé en Catrien op de fiets van Nw. Beerta. hier - de hele familie hier - wat gepraat over inval enz. - in 't noorden is 't toch nog niet zo gemak-

kelijk gegaan - pantsertrain bij Ulsda opgehouden door brug laten springen - toen voorste wagen in 't water - 1 1/5 dag met alle man gewerkt om 't weer in orde te maken - zeer veel troepen door Nieuw Beerta gekomen - boerderijen werden telkens omsingeld - bij B en C's huis moesten ze draaien omdat er een brug stuk was een eindje verder - niet op tijd in de gaten gehad - D. vreesden daar voor vergiftigingen bij drinken van water en koffie - lieten burgers voor drinken - Harm P. en kameraad Sassen komen binnen terwijl de hele familie hier zit - wat kunnen ze wat vertellen over de strijd - ze willen nog wel eens maar dan tegen N.S.B. - hebben in geen 14 dagen kleren uitgehad en in geen 5 dagen slaap gehad - en altijd met wapens in de hand of naast zich - niemand was meer te vertrouwen - wat zagen de kerels bruin - wat vonden ze 't fijn even wassen en eten - zwaar gepakt en gezakt met fietsen van mij en Willem vertrokken - wat zullen ze daar thuis gelukkig zijn.

26/5 weer hele familie bij elkaar, al maar weer over de oorlog en over de verraders schijnt men niet uitgepraat - om 5 uur vertrekken B en C weer per fiets - 's avonds Tekens fam. hier nog - Tekens wordt opstandig en wil wel voor alles, ook vakorganisatie bedanken -

Gisteren en vandaag kwamen bussen vol militairen thuis - 50% demobilisatie, besluit 24/5 van opperbevelhebber -

Klaas stuurt H. telegram - Wil de D. met 't oog op lange oorlog nu reeds ook door N. mee laten werken voor de voedselvoorziening - alleen landbouwers en zij die werk kunnen krijgen mogen naar huis.

In het verhaal is sprake van het vorderen van paarden. Er werden ook auto's gevorderd. De administratie daarvan gebeurde in een tentje aan de Burg. Tijmesstraat ter hoogte van Hotel Bos en Zon. In het tentje zitten onder andere burgemeester Bouma en een Duitse officier. De auto's stonden opgesteld in de straten in de omgeving. (Collectie Piet Naber)

*De schade aan de brug in Emmer-Compascuum wordt opgenomen, en de versperringen worden opgeruimd.
(Collectie Sis Hoek-Beugeling)*

Op 25/5 nog naar Koopman geweest, zoon gesneuveld - moeder helemaal verlegen, weet niet waar ze 't zoeken moet - ligt te bed, is zelf nog in positie - Johannes haar zoon was aan de pols geschoten, werd geholpen door kameraad - deze werd toen weggeschoten en Johannes is waarschijnlijk doodgebloed -

Uit grote brief van commandant blijkt dat Joh. Flink soldaat was en in massagraf, ± 20, geborgen werd -

Zondag 26/05 tot en met zondag 09/06

Deze 14 dagen kenmerken zich door een in Nederland zich langzaam aanpassen van de gewijzigde toestanden - de troepen zijn hier wel weg, ook de Ortscommandant, maar zo heel geleidelijk komen toch de verschillende verordeningen enz. - maar 't verkeer zonder benzine herstelt zich - paarden, paarden, steeds meer paarden op de weg en fietsen - treinen beginnen weer - de bruggen worden hersteld, maar benzine raakt op en wordt gedistribueerd.

Be en Catrien kunnen hier alleen maar op de fiets komen -

Steeds meer jongens keren terug - ook krijgsgevangenen - Klaas V. en Henk en Harm en Egbert - enz., overal blijdschap - nu loeren ze op verlof - wordt aan velen verleend, ook aan deze 4 behalve Henk K. Harm P gaat nu op 7 juni trouwen - wij naar Ter Apel.

De oorlog woedt onverminderd voort - Duitsland wint - Engeland geweldige catastrofale terugtocht van uit België en D. op ong. 100 km vanaf Parijs - zgn. Maginotlinie wordt doorbroken - er vliegen geregeld D. en E. vliegtuigen over ons land - E. bombarderen D. steden - soms gevechten in de lucht - we moeten steeds maar verduisteren.

Op 10 juni geeft Noorwegen de strijd op en wil in

Fr. met Engelsen en Fransen meestrijden. Op 10 juni verklaart Italië E. en F. de oorlog. Nu wordt 't voor de geallieerden kwaad, maar F. en E. blijven vol goeden moed. Ook Belg. Koning had inmiddels gecapituleerd en Belg. leger grotendeels krijgsgevangen gemaakt.

In de lucht over en weer reuzengetallen, maar men weet niet wat geloofd moet worden - We hebben op 6 juni Johan Koopman nog begraven op Emmer Kerkhof en ook Duursma, op ... al chauffeur Gravers⁸ - men wil daar een gedenkteken oprichten op 't kerkhof.

Overigens begint het leven een beetje meer normaal te worden doordat men gewend raakt en in z'n gewone werk opgaat.

Maar wat de toekomst wel zal brengen?

Noten

- 1 *Cursief zijn toevoegingen van de bewerker.*
- 2 *De meeste (voor)namen die in deze aantekeningen voorkomen betreft familieleden van de familie Slik.*
- 3 *Grietha, Jannie en Henk, respectievelijk 18, 13 en 9 jaar oud.*
- 4 *Jan Geert Klungel, geboren op 18 januari 1908, woonde in Haarlemmermeer, stierf op 10 mei 1940 in de gemeente Emmen. Hij werd begraven op de Algemene Begraafplaats in Emmen (Uit: Emmen in Bezettingstijd)*
- 5 *Misschien is dit het eerste bezoek geweest van de overheid aan het woonwagenkamp. Bekend is dat de kampbewoners tijdens de oorlogsjaren ernstig te lijden hebben gehad onder de bezetters. Zeker vier tot vijf maal per week kregen ze bezoek van Duitsers en/of NSB'ers. die telkens weer alles overhoop haalden. Bron: De Ark, het heden en verleden van het 100-jarig woonwagencentrum te Emmen.*
- 6 *Met de 'bloeddijk' wordt zeer waarschijnlijk de Afsluitdijk bedoeld.*
- 7 *??? de namen die in het origineel stonden zijn later door Jaap Slik doorgestreept.*
- 8 *Niet door de schrijver ingevuld.*

25 Jaar Historische Vereniging Zuidoost-Drenthe

Het Wonder Emmen en de eerste drie naoorlogse woonwijken: Emmermeer, Angelslo en Emmerhout. Dat is wat we in de maand juli tijdens ons jubileumprogramma gaan doen. We gaan in deze woonwijken drie zaterdagmiddagen achtereenvolgens een wandeling maken. Tijdens Het Historisch Café op 8 april jl. werd aan Wimjoost Licht gevraagd wat de bijzondere waarde van de Emmer woonwijken is. “In Emmen beseffen we misschien wel onvoldoende hoe uniek dit culturele erfgoed is. We beleven het elke dag opnieuw en zijn vergeten hoe uniek het is. Er kan zo op het toen ontworpen patroon worden voortgeborduurd.”

Sommige delen van de woonwijken hebben nog steeds hun oorspronkelijke kwaliteit en uitstraling. In andere delen begint het uiterlijk in verval te raken en zorgen veelvoud en ouderdom van sommige woningen voor kwaliteitsverlies. Maar de structuur van de wijken staat nog altijd even fier overeind als die van de grachtengordel van Amsterdam. Dat is in een notendop de opgave waar we ons voor gesteld zien tijdens de architectuurwandelingen op de eerste drie zaterdagen in juli. Tijdens de architectuurwandelingen worden we bijgepraat door medewerkers en voormalige medewerkers van de gemeente Emmen. Ze zijn nog steeds enthousiast en willen u daar graag deelgenoot van maken. Over enige tijd zal de gemeenteraad zich uitspreken over de toekomst van de woonwijken. In tegenstelling tot de tijd waarin deze woonwijken ontstonden telt de mening van de bevolking tegenwoordig zwaarder. We zijn bezig raadsleden, maar ook leden van de erkende overlegpartners in deze woonwijken, voor deze wandelingen te interesseren. Daarom worden (oud-)bewoners uitdrukkelijk uitgenodigd zich uit te laten over hun ervaringen. Aan de deelname van de wandelingen en de lezing op 15 juli zijn geen kosten verbonden.

Emmermeer zaterdag 1 juli 2017

Om 13.30 verzamelen en koffiedrinken bij *De Meerstede* aan de Nijkampenweg 73, 7815 GB Emmen, tel. 613909. Daarna gaan we ons, al naar gelang de deelname, in groepjes verdelen. In het bijzonder gaat het dan om complexen aan De Nijkampen (Arno Nicolai), het IJsselstein-

Emmermeer (Collectie Roelof Boelens)

complex (Willem Van Tijen/Willem Wissing) en de vervangende nieuwbouw bij het Valtherbos (Roelf Steenhuis). Tussen half vier en vier uur zijn we terug bij De Meerstede.

Emmerhout zaterdag 8 juli 2017

Om 13.30 uur verzamelen bij *Op Eigen Houtje* aan de Lemzijde 87-88, 7823 SH Emmen, tel. 229280. Na de koffie verdelen we ons in groepjes. We wandelen door het nieuwe winkelcentrum naar het nieuwe *Kindcentrum Emmerhout*. Daarna bezoeken we het proefproject *Stroomversnelling* (verduurzaming) van Lefier en uitgevoerd door de BAM aan de Laan van het Kinholt. Ook de Experimentele Woningbouw achterin de Laan van het Kinholt/Laan van de

Iemenhees (gemeente-architect Henk Bergsma) wordt meegenomen. Omstreeks 16.00 uur zijn we terug bij *Op Eigen Houtje*.

Angelslo zaterdag 15 juli 2017

Om 13.00 uur samenkomst in *De Kuil* van het Carmelcollege Emmen, Wendeling 59, 7824TB Emmen, tel. 622870. Deelnemers die op de fiets komen kunnen *De Kuil* ook vanaf het fietspad aan de zuidzijde van de Statenweg bereiken. We vertrekken hier een half uur eerder. Na de wandeling wordt ter afsluiting van dit onderdeel van het jubileumprogramma door architectuur-historicus Michiel Kruidenier uit Nijmegen een lezing verzorgd. Hij doet ook mee aan de architectuurwandeling die dag. Michiel Kruidenier is de auteur van de architectuurgids *Emmen ↑ architectuur stedenbouw landschap*. Tijdens de wandeling bezoeken we de vernieuwde groenstructuur tussen de Dingspellaan/Boerschaplaan. Maar ook de vervangende woningbouw in de omgeving van de Landschaplaan ontbreekt niet op het programma. Tussen 16.00-16.30 is het programma afgelopen.

In september richt het jubileumprogramma zich op de werkgelegenheid in de periode van *Het*

Een woonerf in Emmerhout
(Collectie Roelof Boelens)

*Emmerhout,
woonwijk in
het bos*
(Collectie
Roelof
Boelens)

*Woningen
in de straat
Havixhorst
in de wijk
Angelslo.
(Collectie
Roelof
Boelens)*

Wonder Emmen. De in Beilen geboren economisch geograaf prof. dr. Egbert Wever is bereid gevonden om op zaterdag 23 september 2017 naar Emmen af te reizen. In 2008 verscheen zijn boek *De opbloei van een muurbloem*, met als ondertitel: *De ontwikkeling van de werkgelegenheid in Drenthe sinds 1945*. Volgens Egbert Wever is Drenthe intussen een normale provincie. “Kijk je naar de troosteloze situatie waarin de provincie zich bevond rond 1950, dan mogen de Drenten best wat trotser zijn op wat er in de provincie in de afgelopen vijftig jaar is gerealiseerd. Natuurlijk, als Drent pleeg je niet te overdrijven. Maar een ‘Wij mucht niet klagen ’t har wal veul minder kund’ is zeker op zijn plaats.” Die middag houdt Egbert, de broer van de bekende keeper Sies Wever, zijn grote ‘ingetogen verhaal’. Daarnaast zijn er allerlei andere activiteiten over werken in de industrie. We gaan via multimedia herinneringen ophalen en vertonen. Via facebooksites willen we enthousiaste ‘fabrieksmensen’ uit de tijd van ‘Het Wonder Emmen’ bij elkaar brengen en invloed geven op het programma. Ook hiervoor wordt een passende fabriekskantine gezocht. Het moet een feest van herkenning worden. In de Kroniek van september volgt het complete programma voor die dag.

Het derde onderdeel gaat over voorzieningen. In Emmen moesten op vele gebieden nieuwe voorzieningen worden opgericht. Inmiddels is

de Muzeval verleden tijd, maar B&W (Burgemeester Gaarlandt & Wumkes) wilden in hun tijd meer dan Concertzaal Groothuis. Ook op het gebied van onderwijs zijn grote stappen vooruit gezet. Eigenlijk overtreft het opleidingsniveau in de gemeente Emmen het niveau van het aangeboden werk. Ook op het gebied van sport en waterrecreatie heeft de gemeente Emmen niet stilgezeten. We zijn nog op zoek naar een geschikte locatie en inleider(s). Ook hier willen we de gebruikers en de werkers in het veld bij betrekken. Dat zal een beetje moeilijker gaan, want die hebben voor zover we weten nog geen eigen facebooksite. Volgens toenmalige burgemeester mr. K.H. Gaarlandt mocht Emmen een stad worden, als het maar een dorp bleef. Op enig moment moet duidelijk worden of die gedachte werkelijkheid is geworden.

Naast ‘Het Wonder Emmen’ komt er voor de leden en genodigden ook een receptie. De receptie wordt gehouden op zaterdag 25 november 2017. De plek voor de receptie is *Het Veenpark* in Barger-Compascuum. Hier werd onze vereniging op 24 januari 1992 opgericht. Naast het bestuur is er ook een jubileumcommissie ingesteld. De jubileumcommissie bestaat thans uit: Albert Huizing Barger; Herman Jansen Emmermeer; Henk Lanting Klazienaveen en Piet Snel Emmen. We houden u op de hoogte.

Vereenigingsnieuws

De dag over het Cultureel Erfgoed van Barger-Compascuum op 25 maart jl. werd een groot succes. De vele deelnemers waren zeer enthousiast. Vooral het verhaal van dr. Hetty Berens over de mooie en ingetogen *Veenkathedraal* van Joseph Cuypers viel in de smaak.

Op 8 april jl. waren ruim zeventig belangstellenden in de bibliotheek in Emmen bij elkaar gekomen. Architect Jans Rabbers bracht op een boeiende wijze het werk van de architect en de bouwkundige bureaus in de periode van Het Wonder Emmen voor het voetlicht. Daarna kwam landschapsarchitect Wimjoost Licht aan de beurt. Hij keek niet uitsluitend terug. Hij wist ons ook haarfijn uit te leggen welke kip met de gouden eieren we hier in Emmen bezitten met onze woonwijken. Dat is een uitstekende opmaat voor de architectuurwandelingen op 1, 8 en 15 juli in Emmermeer, Emmerhout en Angelslo. Ook is onze vereniging erg ingenomen met een rol met authentieke ontwerpen van André de Jong die we van Wimjoost in ontvangst mochten nemen.

De ALV van de 25 jarige HV Zuidoost-Drenthe vond op 24 april plaats. De leden waren tevreden over het gevoerde beleid. De eerste voorzitter Ger de Leeuw sleepte ons mee naar de beginjaren van de vereniging. Aanleiding voor de oprichting was o.a. de opheffing van de Oudheidkamer. Ger heeft met het verdwijnen daarvan nog altijd moeite. Hij wees ons de weg met de oprichting van een brons-tijdnederzetting in het oude dierenpark. Daarna werden diverse ideeën aangedragen voor het verantwoord opleuken van onze nog jonge vereniging. De Stichting Cultuur Historisch Zwartemeer heeft na ruim een jaar van voorbereidingen het eerste herinneringsbord onthuld over in de oorlog neer-

gestorte vliegtuigen. Dat gebeurde op 29 april jl. nabij de boerderij van Staatsbosbeheer achter op de Kamerlingwijk in Zwartemeer. Een fantastisch initiatief.

Onze jaarlijkse excursies vonden op 6 en 13 mei plaats. Volgens Wim Visscher waren de Goden ons gunstig gezind. Het was prachtig weer en dat maakte voor de bijna honderd deelnemers veel goed tijdens onze *Ontdekkingstocht langs de Vecht*. De excursiecommissie bestaande uit Rika Wilken, Henk Lanting, Wim Visscher en Henk Jeurink werden op gepaste wijze bedankt voor bewezen diensten.

Zaterdagen 1, 8 en 15 juli 2017

Op deze dagen worden er in het kader van *Het Wonder Emmen* architectuurwandelingen gehouden in respectievelijk de woonwijken Emmermeer, Emmerhout en Angelslo. Voor nadere informatie zie het artikel *25 Jaar Historische Vereniging Zuidoost-Drenthe* op de bladzijden 25 t/m 27.

Zaterdag 22 juli 2017

Op deze dag organiseert de *HV Nei-Schoonebeek* haar beroemde fietstocht langs enkele Emslandkampen en Kunstwegen (Kunstobjecten langs de Vecht). Vertrek om 10.30 uur vanaf de parkeerplaats van het sportpark *De Gruinte* in Nieuw-Schoonebeek. Graag vanaf 10.00 uur aanwezig zijn voor de inschrijving met koffie. De kosten bedragen € 12,00 per persoon. (inclusief koffie en lunch) Maximaal 50 personen kunnen mee doen aan deze fietstocht. Opgave via e-mail: hvnei.schoonebeek@live.nl of via website: www.histvernei-schoonebeek.nl

Lidmaatschap

Het lidmaatschap bedraagt € 18,00 en voor huisgenoten € 5,00 extra. Het lidmaatschap wordt automatisch verlengd, tenzij het lidmaatschap voor 1 december van het lopende verenigingsjaar schriftelijk wordt opgezegd bij de secretaris. Leden ontvangen vier keer per jaar de *Kroniek* en ze hebben gratis toegang tot de door de vereniging belegde bijeenkomsten. In verband met kostenbeheersing verwachten we van de leden dat zij hun contributie voor of in de eerste twee maanden van het nieuwe verenigingsjaar onder vermelding van het contributiejaar overmaken op rekeningnummer NL78 RABO 0104 4688 15 van de Historische Vereniging Zuidoost-Drenthe. Bij ruim 400 leden wordt de contributie in de maand februari van het lopende verenigingsjaar per incasso van hun rekening afgeschreven. Bij onze vereniging is een verenigingsjaar gelijk aan het kalenderjaar.

Bankrelatie

Rekeningnummer NL78 RABO 0104 4688 15, Historische Vereniging Zuidoost-Drenthe, Achter de Smidse 1, 7812 AR Emmen.

Vrijdag 8 en zaterdag 9 september 2017

Het thema van de **Open Monumentendag 2017** is *Boeren, burgers, buitenlui*. Dit jaar neemt onze vereniging samen met het ErfgoedNetwerk Emmen de organisatie voor haar rekening. Evenals voorgaande jaren valt de Open Monumentendag in Emmen samen met de grote manifestatie *De Opening* (opening van het Culturele Seizoen).

Op vrijdag 8 september wordt op sommige plaatsen de jeugd via de scholen betrokken bij de lokale monumenten tijdens de zogenaamde *klassendag*.

Op zaterdag 9 september is de HV Zuidoost Drenthe van 10.00 - 17.00 uur aanwezig op het *Erfgoedplein* in Emmen-centrum om het culturele seizoen 2017-2018 in te luiden. Tegelijkertijd worden er in - vooral in het zuidelijke gedeelte van onze gemeente - door diverse historische verenigingen en werkgroepen activiteiten ontwikkeld rond het thema *Boeren, burgers, buitenlui*. Dat kunnen openstellingen van lokale monumenten zijn, al dan niet vergezeld van diverse activiteiten. Zo wordt in Barger-Compascuum het Hoogveenkerkhof in de spotlights gezet en in Zwartemeer zal de oude grenspost een rol gaan spelen. Kort voor de Open Monumentendag komt er een boekwerkje uit, waarin al deze activiteiten worden beschreven.

Vanaf het Erfgoedplein start om 13.30 uur onder deskundige begeleiding van twee Emmer architecten: Henk F. Klinkhamer en Kor Steenberg en een stadswandeling. We spreken al wandelend over de panden Hospers, drukkerij Ten Kate, het voormalige Postkantoor en Kantongerecht, Het Heerenhof en zelfs *Balletje Bos* komt ter sprake. Het is noodzakelijk om zich voor deze wandeling aan te melden per email: p.kraan@emmen.nl of per telefoon: 0591-685530. N.B. Opgave kan die dag ook in onze marktkraam op het Erfgoedplein. De deelnemers zijn op locatie herkenbaar aan de vlaggen Open Monumentendag.

Burgemeester mr. K.H. Gaarlandt legt op 1 maart 1961 de eerste steen voor woningen aan de Havixhorst in de wijk Angelslo. Achter hem staat wethouder Brinks en Niek de Boer. Links (met hoed op) staat Aalt Bakker. (Foto: Gemeente-archief Emmen)

Boven: De Landschaplaan, gefotografeerd vanaf de flat. (Foto's: Gemeentearchief Emmen)

Foto voorzijde: Flat aan de Valtherlaan in Emmermeer met 'hellingbaan' in trappenhuis (Foto: Gemeentearchief Emmen, 1972)

Op een deel van de kaart van Drenthe van 1634 van C. Pijnacker staan afgebeeld bij Weerdinge: 'Landweg in Drenthe' van A.M. Gorter (1866-1933); bij Roswinkel: 'De kerk bij Roswinkel' van J. van Ravenswaay (1789-1869); bij Emmen: 'Kerk te Emmen' van J. Reijnders (1823-1889); bij Schoonebeek: 'Boerenerf in Pad- en Vlieghuis bij Oud-Schoonebeek', tekening van H.W. Jansen (1855-1908).